

TaLY:n toiminta-alue katkoviivoilla rajattuna (atlasruudutukseen perustuva alue).

LINTUMATKA GRUUSIAAN 22.-26.9.1980

Lasse Kosonen

Helpottuneena laskeuduimme koneesta Batumin lentokentälle 22.9.1980. Vaivalloinen matka Tre-Hki-Moskova (juna) - Batumi (lentokone) tähän Mustanmeren rantakaupunkiin Kaukasuksen kainalossa Neuvostoliitossa oli päättynyt. Päivä oli kaunis ja opas sanoi iloksemme, että tähän asti on satanut jatkuvasti, mutta tulevalle viikolle on luvattu kaunista...

Tämän pyhän matkamme ensisijainen tarkoitus oli etsiä vastaus kysymykseen: muttaako Batumin kautta samanlaisia petomääriä kuin Itä-Turkissa. Helsinkiläisornitologi Lasse J. Laine oli retkikuntineen havainnut parhaana päivänä 45 000 petoa Borckan pikkukaupungin läheltä. Ja miksi ei muuttaisi, Borckaan on petolinnuntietä vain 40 km, joten odotukset olivat korkealla. Olimme kyllä varautuneet pettymykseenkin. Etuna olisi vielä se, että Batumiin oli helppo päästä verrattuna Borckan pikkuseen vuoristokaupunkiin. Batumihan on lomakohte ja matkustaminen toistaiseksi on suhteellisen halpaa. Jos retkemme onnistuisi, tietäisi se tulevaisuudessa tungosta Idän portille.

Retkellä oli mukana tamperelaista lintumieskaartia sen terävimmästä päästä: Timo Havimo, Erkki Mikkala, Markku Nurminen, Jukka Peltonen, Jouni Riihimäki, Martti Siponen ja kirjoittaja, lisäksi kaksi turkulaista Olli Arjamaa ja Rauli Lumio. Matkan järjestelypuolet hoiti ammattitaidolla Leo Riihimäki. Olihan mukana tyttöjäkin, mutta ne oli etukäteen jaettu: Marja-Liisa Riihimäki, Sinikka Kuusela ja Anne Tuominen.

Jo Moskovan lentokentän odotusaulassa olimme tutustuneet pyöreäkasvoiseen, tanakkaan miekkoseen, jonka koko olemus henki syvä ja pitkäaikaista suhdetta venäläiseen kulttuuriin. Hän esittäytyi Maailma ja me -lehden toimittajaksi Keijo Kempiksi. Hän innostui heti kuullessaan meidän olevan lintuharrastajia: toimittajan uutisena haistoi heti jutunjuurta.

Batumi on Tampereen kokoinen kaupunki, ulkonäöltään idyllisen rähjäinen. Hotellimme Intourist oli arkinen, mutta siisti. Toistaiseksi se oli Batumin ainoa. Rakenteilla oli toinen, mutta Luoja yksin tiesi, koska se valmistuisi. Ensi hakuammunta hotellin parvekkeelta antoi lupauksia: vuorilla tuntui liikkuvan petoja ja pääsimme taksilla eräälle näköalapaikalle. Se ei kuitenkaan vastannut odotuksiamme: vuoristoon päin ei näkynyt juuri lainkaan. Poimimme joitakin paikallisia: sininärihi, turturikyhyhky, mehiläissyöjä, etelänpuukiiپیچ, pikkusieppoja, satakieli ym. pieniä lintuja.

Seuraavana aamuna (23.9.) lähdimme kasvitieteellisen puutarhan takana olevalle kukkulalle. Muuton makuun päästiin heti. Totesimme, että havaintopaikkamme oli liian lähellä merenrantaa; petovirta tuntui menevän muutaman kilometrin sisempänä. Mehiläishaukat vaikuttivat olevan voimakkaasti liikekannalla. Tosin niiden suuri määritettyjen osuus saattoi johtua sii-

tä, että niiden muutto kulki lähempänä merta. Niinpä useimmat pedot, jotka tulivat päältä tai meren puolelta olivat mehiläishaukkoja, kun taas hiirihaukan näköisiä petoja muutti enemmän vuoristossa ja ne jäivät useimmiten määrittämättä. Ilahduttavan runsaana tuntui muuttavan kääpiökotka, sekä tummia että vaaleita värimuotoja nähtiin useita ja kummatkin olivat hetken ihmettelyn jälkeen "betonissa". Varsinkin yläpuolen siipikuviointit tekivät suorastaan "mustavalkoisen" vaikutelman. Käärmeoktia muutti vain yksi, mistä sitten joh-
tuikin. -Alkuhan oli tietysti totuttelua siihen, mitä tuleman pitää, meistä vain LK, JR, RL ja JP olivat olleet aikaisemmin tutustumassa etelämaalaisiin petoihin Bulgariassa. Petomuuton ohessa muutti muutamia mustahaikaroita, mutta muuten muutto oli kovin petovaltaista. Silmiinpistävin ja korviinkuuluvin "muu lintu" oli mehiläissyöjä, jonka pehmeää kurkkuääntä kuului alinomia taivaalta.

Ympäristö oli vehmasta maanviljelysmaisemaa teeviljelmiseen, mutta paikallisia lintuja oli vähän: arotasku, etelänpuukiipijä, turtureita, pyrstöttäisiä (eteläistä rotua europaeus) ja phyllareita. Teeviljelmiltä kuului alinomia kummallista kalkatusta. Arvelimme sen kuuluvan jollekin kanallinnulle ja kirjojen mukaan vuoripyy Alectoris chukar oli ainoa levinneisyysensä puolesta sopiva. Myös käyttäytyminen viittasi kanalintuun; pääsin yhtä kalkattajaa varsin lähelle, mutta lentoon en saanut sitä millään, joten varaukselliseksi havainto jouduttiin jättämään. Myöhemminäkin päivinä tuo kla-klakla-klakla.. sarja kuului jatkuvasti.

Kartta Etu-Aasiasta, Batumi Mustan meren kaakkoiskolkan tuntumassa.

Iltapäivällä ympärillemme kehittyi paikallisia pojanvinttiä, joille kaukoputket ja kii-
karit olivat varmaan kummallinen näky. Tuskinpa heille selvisi puuhaillamme tarkoitukseen:
miksi tyytyä katselemaan lintuja, kun niitä voi ampua ja syödä? Tämä lienee ollut heidän mie-
leissään ja vuorilta kuuluvat laukaukset todistivat, että linnuilla oli ensi sijassa gastronominen
merkitys gruusialaisen ajattelutavassa. Ojensin erälle pihtikinttukselle pojanvekaralle TaLY:n
kirjeensulkijataran. Hän hymyili koko puutteellisella hammasrivillään ja mutisi jotain gruusi-
aksi (kukaties kiitti tai kirosi?). Iltapäivällä poistuessamme kukkulalta hän hihkui peräämme:
Auf Wiedersehen! Ja niin me saksalaiset poistuimme hotellille.

Liikennepolitiikka oli etelämaalaisen surutonta. Ei ollut suurtakaan väliä kummalla puo-
len tietä ajoi, kunhan osasi tarpeen tullen väistää ja käyttää äänimerkkiä. Erään mutkan takaa
loikkasi muuan mustanpuhuviin pukeutunut arviolta 120-vuotias mummo niin ketterästi, että
kateeksi kävi. Kämpelöt karsiutuvat kyllä nuorempina.

Seuraavana päivänä satoi. Retkeilimme vuoristossa ja yritimme löytää sitä oikeaa, Suu-
ren Petomuuton kukkulaa, mutta retkemme epäonnistui osittain. Muuten toki vuoriston purolaak-
sojen rehevyys, läpitunkematon vihreä kasvillisuus saniaistiheikköineen ja rautatammimetsineen
ja kirkkaine vuoristopuroineen viehätti. Nähtiinpä purolla, Tsakvijoen laaksossa, mm. koskika-
ra. Automatka hotellille tapahtui pikkubussilla melko rauhallisesti.

Hieman vain naureskeltiin jonkun heittämälle mietteelle, että "Uusi aalto" näyttää saapu-
neen Gruusiaankin, kun kadulla oli Popeda¹ ja ratsia¹ (sensuurihan täällä on ollut jo aikaisem-
min, saattoi joku ilkeämielisempi ajatella).

Kolmannen päivän retkikohte oli havaintopaikka, joka oli edellisiltana otettu selville.
Ensin kasvitieteelliselle puutarhalle, ja ravintola Gazuphulin nurkalta oikealle ja ylös. Yhdessä
tienhaarasta vasemmalle ja pientä kipuamista. Olimme Sahlavason kylässä, pienellä kukku-
lalla, jota reunustivat teeviljelmät. Kukulalla oli haukanmetsästäjien piilosuojus. Haukka-
metsästys on vielä suosittua urheilua ja pääsimme seuraamaan sitä. Houkutuslinnan avulla (tässä
tapauksessa pikkulepinkäinen) houkuteltiin haukka suojuksen eteen pingotettuun verkkoon.
Haukat (näkemämme metsästyshaukat olivat varpushaukkoja) koulutetaan pyydystämään viiräisiä
ja kukaties vuoripyitä. Paikalliset metsästäjät kyllä ampuivat lähes kaikkea lentävää: osansa
saivat niin mehiläissyöjät, käpylinnut kuin petolinnutkin. Täysosuma tuli yhteen varpushaukkaan:
haukka putosi ja jäi rinteeseen. Metsästäjä kyni saaliin niin että tukku sulkia jäi jäljelle.

¹ = kaikki ns. Uuden aallon pop-yhtyeitä

(sivulle 49...)

Kaukapaano Oy Puh. 113140
Muotialantie 25
33600 Tampere 80

Taulukko 1. Päivittäiset petomuuttosummat Batumissa 23., 25. ja 26.9.1980

	23.9.	25.9.	26.9.	YHT.
pikkukiljukotka	20	171	242	433
kiljukotkalaji	6	312	161	479
maakotka	1			1
arokotka	2	4	4	10
kotkalaji	5	94	25	124
käärmekotka	1	75	74	150
kääpiökotka (tummia/vaaleita)	18/31	71/64 + 3	12/18 + 1	218
hanhikorppikotka		1		1
kalasääski	4	2	3	9
haarahaukka	156	24	76	256
hiirihaukka	276	6716	2625	9617
mehiläishaukka	390	446	7	843
Buzzard	5742	19795	30042	55579
Iso peto	3487	4882	1870	10239
aro/niittysuohaukka	38	50	18	106
sinisuohaukka	3	1		4
ruskosuohaukka	46	19	28	93
niittysuohaukka		2		2
arosuohaukka	3			3
varpushaukka	6	27	6	39
balkaninvarpushaukka	1	3		4
varpushaukka/balkaninvarpushaukka	16	27	26	69
kanahaukka	1			1
tuulihaukka		2	3	5
pikkutuulihaukka			1	1
tuulihaukka/pikkutuulihaukka	2	2	4	8
nuolihaukka	25	20	21	66
punajalkahaukka	8	2	53	63
nuolihaukka/punajalkahaukka	3	13	25	41
Pikku Falco	14	15	75	104
aavikkohaukka			1	1
Falco sp	2		1	3
YHTEENSÄ	10307	32843	35422	78572

Ilkeännäköistä touhua näin pohjoismaalaisesta, mutta valistustyö on niin erilaista.

Mutta muutto! Petoja oli liikkeellä jo auringonnoususta alkaen. Etenkin suohaukkoja muutti heti aamutuimiin ja saimme tehdä tuttavuutta ns. sirosuohaukkojen kanssa, jotka lienevät olleet pääasiallisesti nuoria arosuohaukkoja. Hieman varauksella niihin kuitenkin suhtauduttiin, koska Forsmanin peto-opas sanoo nuorilla niittysuohaukoillakin olevan joskus selvän valkean kauluksen. Muutamat kauniit koiraat olivat kuitenkin helppoja paloja. Ja ensi näkemältä arosuohaukkakoiras tuo mieleen lokin, niin valkoinen se on! Hiirihaukka oli selvästi valtalaji valtavissa "petopylväissä". Hiirihaukka toisensa jälkeen valui yli ja yleisväriltään ne olivat melko lailla erilaisia, hyvinkin vaaleita ns. idänhiirihaukkoja oli enemmistö. Mehiläishaukkojakin meni vielä melko lailla, mutta sentään jo vähemmistönä. Miellyttävä piirre oli kääpiökotkan vahva panos: yhteensä 138 muuttavaa. Värimuotojen välinen suhde 71 tummaa ja 64 vaaleata, siis jotakuinkin fifty-fifty. CRAMP & SIMMONSIN (Bird of the Western Palearctic, vol II 1979) ilmoittaa värimuotojen suhteeksi Bosporilla 3:2 vaaleiden hyväksi ja samanlaista jakaumaa koillis-Turkissa (473 yksilöä), mutta LAINE (Lintumies 2/78) epäili Bulgarian aineiston perusteella (suhde 6:5 tumman hyväksi, aineisto 33 yks.) syynä voivan olla vaalean muodon parempi määritettävyyden ja helpompi havaittavuus. Altapäin tumma kääpiökotka on melko lailla visaisempi määritettävä kuin vaalea. CRAMP & SIMMONS esittää myös melkoisen hurjan kääpiökotkaluvun Gudautasta, läheltä Suhumia (ts. n. 170 km Batumista NNW): syyskuun puolivälissä 1961 yhdessä viikossa 2400 yks., mutta tietoon halutaan varmistusta. - Käärmekotkia näkyi nyt verrattomasti enemmän kuin ensimmäisenä päivänä, joillakin yksilöillä saattoi pää olla hyvinkin vaalea. Arokotkien muutto tapahtunee pääasiassa lokakuussa, joten havainnot siitä jäivät vähiin. Balkaninvarpushaukka - falcomainen, kapeasiipinen varpushaukka - oli useimmille uusi tuttavuus, kuten myös hanhikorppikotka, joka sai hetkeksi veren vapisemaan, vaikka etäisyyttä olikin useita kilometrejä. Päivän summa oli 32843 petoa (18 lajia), joten tajusimme retkemme toteuttaneen jo tarkoituksensa.

Muu muutto ja paikallinen lajisto oli tosi vähäistä. Batumin lähistöllä ei tosin ole jokisuistoja tai reheviä järviä, joilla voisi tavata kahlaajia tai haikaroita. Muutamia mustahaikaroita toki muutti ja kolme kapustahaikaraa hotellin yli viimeisenä aamuna, mutta muu lajisto koostui phylloscopuksista, kivitaskuista, rastaista, mustapäätaskuista, mehiläissyöjistä ja pääskyistä. Muita harvemmin Suomessa tavattavia lajeja olivat mm. harjalinnut ja sininärhet, viherhertikka, nummikirvinen, pähkinänakkeli ja lyhytvarvaskiuru. Merenrannalta poimimme kotoisten lokkien seasta hietatiiroja, kaitanokkalokkeja ja jokusen merimetson.

Omnistuneen päivän päätteeksi menimme aterialle, jotka siihen mennessä olivat olleet aivan maittavia. Nyt häkellyttivät kuitenkin lautasilla olevat vauraan perunan kokoiset kummalliset mustat möyköt, joissa näytti olevan kuin jotakin täytettä. Äkkipäätä ei kukaan

osannut sanoa, mihin eliöryhmään ne kuuluivat, mutta arvasin ne munakoisoiksi. Kaverit ilmeisesti epäilivät niiden vielä elävän ja näyttivät enemmänkin kauhistuneilta kun nappasin yhden haarukkaani ja surmasin sen parilla nopealla veitsenviillolla. Mikään kulinariismin huippusaavutus se ei ollut; jokseenkin mauton esitys, ei uskoisi tomaatin lähisukulaiseksi. Tämän rasituksen jälkeen poikettiin hieman "huokasemaan" hotellin baariin.

Aamulla olo oli vielä hiukan autereinen, kun suuntasimme Sahalvaso-kylän kukkulalle. Paikalla oltiin jo ennen auringonnousua ja oli pa silmiä hivelevä näky, kun tulipallo nousi Kaukasuksen takaa. Suohaukat olivat heti liikkeellä, mutta muuten muutto vaikutti vaatimat- tomalta. Paikalle tuli Kemppinenkin tekemään juttua "suuresta petomuutosta", mutta muutto oli kerta kaikkiaan seis. Tätä jatkui kahteentoista asti. Aloimme luopua toivosta ja muutamat meistä luopuivatkin - asia, mitä he katkerasti katuivat. Paikalle jääneet tilasivat auton kol- meksi. Muutto repesi kuin yhteisestä sopimuksesta, kun pari onnetonta lintumiestä poistui hotelliin. Muutossa oli vauhtia, jatkuvasti uusia "petopumppuja" nousi vuorten takaa. Muuton voimakkuudesta on esimerkki taulukossa 2. Lajisto oli kovasti samankaltaista kuin edellisenäkin päivänä, mutta lisänä olivat punajalkahaukat, joita määritettiin 53. Lisäksi on huomattava, että sadasta pienestä Falcosta suurin osa oli varmastikin punajalkoja, koska niitä muutti pikkuparvissa, kuten punajalkahaukan on tapana. Uusia lajeja olivat odotetut aavikko- haukka ja pikkutuulihaukka sekä mustaiibis.

Taulukko 2. Esimerkki muuton voimakkuudesta 26.9.1980

Sahalvaso-kylä klo 14.00-14.45

haarahaukka	29
käärmekotka	17
Accipiter sp	1
hiirihaukka	1 730
Buteo/Per api	8 650
kääpiökotka	3 (2t, 1v)
pikkukiljukotka	45
kiljुकotkalaji	121
arokotka	2
ruskosuohaukka	2
nuolihaukka	1
punajalkahaukka	7
tuulihaukka/pikkutuulihaukka	1
Falco sp	1

Yhteensä 10 610 yks. (11 lajia)

Kellomme tuli kolme ja auto saapui, muutto oli jatkuvassa käynnissä. Emme malttaneet vielä lähteä ja Jukka Peltonen sai ainoana jokusen venäjän sanan osaavana käydä selittämässä kuskille, että tulisi uudestaan kello viisi:

JP: Вы будете здесь в 5 часов?

kuski: Да!

JP totesi päätään puistellen: "Kyllä mä sanoin sille, että ВЫ БУДЕТЕ ЗДЕСЬ В 5 ЧАСОВ? ja se sanoi että: ДА! . Joten kais se tajuaa tulla kello viisi." Ja ihan oikein: kelpo kuskimme oli paikalla kello viisi ja me valmiina lähtöön. Illalla laskettiin hurjat summat 35 422 petoa (16 lajia), joten edellisen päivän ennätys meni rikki!

Kolmen päivän summa oli 78 572 yksilöä, havainnointitunteja 26, siis 3022 pedon tuntivauhtia. Olimme tehneet petohistoriaa! Retkemme oli siis onnistunut ja kaikki olivat tyytyväisiä näkemänsä. Arvelimme vielä joskus tulevamme tänne uudestaan ja ehkä pidem- mäksi aikaa. Itse seudusta sai niin kovin pinnallisen kuvan: vain petoja, petoja, teeviljel- miä, petoja. Retken lajimääräksi jäi 106, mikä on melko vähäinen. Mutta niinpä esim. kahlaajahavainnot jäivät yhteen tylliin! Mutta ehkä tulevaisuudessa: Gruusia, rakastettuni, vielätkä tapaamme.

Ps. Keijo Kempin artikkeli "Lintujahtia Batumisissa" ilmestyi Maailma ja Me -lehdessä 12/80.

Lomamatkat

Etelänkohteisiimme kuuluvat mm. seuraavat hyvät lintupaikat:

ROMANIA (Tonavan suisto)
BULGARIA (Nessebarin Aurinko-
ranta, Burgasin suola-
altaat)
NEUVOSTOLIITTO (Batumi, Euroopan
kovinta petomuuttoa)

Ota yhteys lähimpään toimistoon,
kun suunnittelet seuraavaa
lintu/lomaretkeä.

Toimistojamme ympäri
Suomea.

Hämeenkatu 25, Tampere
Puh. 38 200